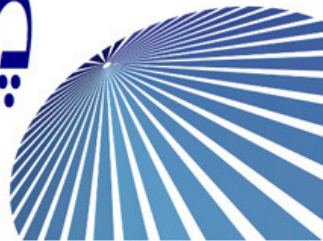

מרחבים

כתב עת אינטראקטיבי
למחשבה פסיכואנליטית

"התשמע קולי" – תגובה למאמרו של ז'אן פיזנטה:

"כשאת מדברת אין חושך" – הטיפול הפסיכותרפויטי והערוץ השמיעתי

אבנר הכהן¹

כל המכיר הן את כתיבתו של ז'אן פיזנטה והן את עבודתו הטיפולית, מכיר את מחויבותו לדיאלקטיקה המורכבת שבין שתי אבני-דרך חשובות בחשיבה האינטלקטואלית המערבית של המאה העשרים, הראשונה פילוסופית ואילו השנייה פסיכולוגית: מושגי האחרות והאחריות של לוינס מחד ותפיסת המפגש החוויתי שבמרחב-הפוטנציאלי (וויניקוט), מאידך. האתגר שבחיבור מושגים אלה לכדי תפיסה פרקטית בחדר הטיפול הופך מורכב שבעתיים, כאשר מדובר בטיפול בילדים ונערים בעלי פגיעות משמעותיות בהתפתחות הראשונית. במאמר זה, מציע ז'אן את אחת הדרכים לשם כך, והיא למרכז את הערוץ השמיעתי בחדר הטיפול, תחת הערוץ הראייתי ובכך הוא מאמין, ניתן יהיה להשיג את אמונו של הילד, בדרך אל השגת הסובייקטיביות הפנומנולוגית בחדר הטיפול. על כך

אבקש להעיר כמה הערות:

¹ פסיכולוג קליני מדריך

1. ראשית, נשאלת השאלה מדוע על הערוצים האלה להתחרות ביניהם מלכתחילה? נראה שלכל אחד מערוצים אלה תרומה משלו לכינון הקשר הקורטיבי והמצמית, הן בין האם הרואה באופן ווניקוטיני את ילדה אך גם שומעת אותו באופן קוהוטיני, והן בין המטפל למטופל: "וַיֹּאמֶר יְהוָה, רְאֵה רְאִיתִי אֶת-עֲנִי עִמִּי אֲשֶׁר בְּמִצְרַיִם; וְאֶת-צַעֲקוֹתַי שָׁמַעְתִּי מִפְּנֵי נִגְשָׁיו, כִּי יָדַעְתִּי אֶת-מִכְאָבָיו". (שמות ג ז). ז'אן מזכיר את דקרט כמי שמייצג את העמדה הפילוסופית השואפת לאובייקטיביות. אולם, יש לזכור כי הקוגיטו של דקרט, נשען דווקא על "ראייה פנימית", שהיא ההבנה בעליל של הקיום, מעין גרסה קדומה לתובנה (insight) בחדר הטיפול. חשיבות האור (=המודעות) המגרש את אפלת הלילה (=ארגון הגנתי גבולי) קשורה למפגש הראייתי בחדר הטיפול; המפגש פנים-אל-פנים מאפשר את מה שלא מתאפשר בשיחת-ער"ן או בצ'אט באתרי עזרה נפשית. וכאשר מדובר בילדים ובנערים במוסד טיפולי, הנוכחות הרציפה של הטיפול, 24/7, "נראית" לנערים עוד לפני שהא "נשמעת" להם. המטפל בסביבה-המחזיקה של המעון נוכח גם כאשר אינו בדיאלוג עם הילד. ולדבר זה חשיבות רבה.

2. יחד עם זאת, אין ספק כי הדגש של ז'אן על ההישג האקסיסטנציאליסטי המושג דרך הקשבה חשוב שישמע ויהדהד: "וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים, אֶת-קוֹל הַנֶּעֱר, וַיִּקְרָא מְלֶאכֶּה אֱלֹהִים אֶל-הַגֵּר מִן-הַשָּׁמַיִם, וַיֹּאמֶר לָהּ מַה-לָּךְ; הַגֵּר; אֵל-תִּירָאִי, כִּי-שָׁמַע אֱלֹהִים אֶל-קוֹל הַנֶּעֱר בְּאֲשֶׁר הוּא-שָׁם". (בראשית כ"א י"ז). הרי היכולת לשמוע נכונה את "קולו של הנער", תלויה בערוץ השמיעתי. דומה הדבר לשאלת מקור של כשל אמפאטי: האם לא שמענו נכון או לא ראינו נכוחה? והנה, החידוד שעושה ז'אן על חשיבות ההקשבה של המטפל למרחב-הביניים בינו לבין עצמו הוא בעיני הנקודה המרכזית של מאמר זה; מכיוון שהמפגש האינטר-סובייקטיבי מחייב מודעות עצמית של **מרחבים – כתב עת של האגודה הישראלית לפסיכותרפיה פסיכואנליטית**

המטפל לאופן שבו הוא נוכח במפגש, הרי שבהגדרה, מודעות זו תלויה ביכולת שלו להקשיב לעצמו ולא ליכולתו לראות את עצמו.

3. השפה הפרטית, האידיויסינקראטיות, מאפיינת ילדים ונערים במעון טיפולי, מתוך חוסר הנפרדות בפרט ומתוך המבנה הגבולי בכלל. על המטפל במצבים אלה לתרגם ולהציע פרשנות (במובחן מפירוש) לשפה זו, כך שהפיכת דבריו של המטופל למובנים ובעלי משמעות בתוך יחסים, תורמת להנכחתו כסובייקט בחדר.

4. כתיבתו של ז'אן מתכתבת עם ההתפתחות המסקרנת של הפסיכולוגיה הדינאמית בעת הזו, המתמודדת רובה ככולה עם שאלת היחסים שבחדר הטיפול. להבנתי, חשיבותו של מאמר זה היא בכך שהוא מדבר את השפה ההתייחסותית בכך שהוא מחזק את הכיוון הלא-פטרונלי והלא-פוזיטיביסטי בתפיסת המטופל אך עושה זאת מבלי ליפול למלכודת השוויוניות וההדדיות (דייויס, הופמן ואחרים), המביאה את הקונספט הטיפולי, כשיטה של עזרה לאדם הנמצא במצוקה, למבוי סתום. בכך, מקיים ז'אן את דרישתו / תקוותו של קולקה, כפי שהיא באה לידי ביטוי בדבריו אלה ([מאינדיבידואליות לסובייקטיביות](#)):

"פסיכואנליזה שמבקשת לא רק לעסוק באימננטי, אלא גם באופק הטרנסצנדנטי של האדם היא פסיכואנליזה שצריכה להמשיך את תנועתה האבולוציונית מחקר האנגרזה... ומחקר המבנה... לפסיכואנליזה של החוויה, או אולי מוטב היינו אומרים של החוויה". אולם ז'אן מוסיף על תקווה זו שאיפה מוסרית והומניסטית, שאופן הטיפול הדיאלוגי יעשה מתוך עמדה של אחריות שלוקח המטפל על המטופל, דרך מחויבותו "לשמוע את נוכחותו" ובכך, להפוך אותה לברת-קיימא. אחריות שאינה מגיעה מעמדה חברתית או חינוכית אלא נובעת מהכרתו הפילוסופית והפסיכולוגית של המטפל באחרותו של המטופל.